

Περί επιστήμης ή «κενής απάτης» (Σωτήρης Γουνελάς)

Categories : [ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ](#)

Date : Νοεμβρίου 17, 2008

Όταν ο άνθρωπος ζει εν Θεώ, κάτι τον κράτα στραμμένο προς την λάμψη του θεϊκού φωτός και κάτι τον στρέφει προς τη λάμψη τού ίδιου θεϊκού φωτός που κρατούν τα κτίσματα και αυτός ο ίδιος, μέσα τους, μυστικά. Ο κόσμος που τον περιβάλλει έχει ένα φως, μια διαύγεια, μια απλότητα. Οι γραμμές του είναι καθαρές, αδρές, μονοκοντυλιές που ορίζουν το χώρο χωρίς να τον περιορίζουν. Τα στοιχεία διακρίνονται με ευκρίνεια: το χώμα, ο αέρας, το νερό, η φωτιά, η διαφάνεια του ορίζοντα, οι ώρες της αυγής και του δειλινού, η ανατολή και η δύση τού ήλιου, το φέγγος της σελήνης, οι διακυμάνσεις τών χρωμάτων και του φωτισμού απ' τη μέρα στη νύχτα, οι σκιές της νύχτας, το μεγαλείο της θάλασσας, η σιωπή της λίμνης, το μουρμούρισμα του ρυακιού, το φουρφούρισμα στις φυλλωσιές, το κελάιδισμα, τα ζώα που τρέχουν γύρω του ή που αναπνέουν ήσυχα και υποταγμένα, η βροχή που ξεπλένει και αναζωογονεί και τόσα άλλα, συνθέτουν τον κόσμο γύρω του κι αυτός φροντίζει να στέκεται εκεί στη μέση κρατώντας την ισορροπία: ισορροπία ανάμεσα στο μυστικό φως του Θεού που φέρει μέσα του από ψηλά και στο φως των κτισμάτων. Δουλειά του είναι να μην αφήσει να χαλάσει αυτή η ισορροπία. Δουλειά του είναι να **διατηρήσει** την τάξη τού Θεού στον κόσμο. Γιατί υπάρχει ο κίνδυνος η τάξη αυτή να σαλευθεί. Υπάρχει ο κίνδυνος, μέσα στον άνθρωπο, να γεννηθούν επιθυμίες και πάθη που να ζητήσουν να επιβάλλουν ή να αναζητήσουν μια άλλη τάξη, μια άλλη ισορροπία.

Κάθε έργο ανθρώπινο έχει να κάνει με μια από αυτές τις δύο καταστάσεις ή κάποτε και με τις δύο: απ' τη μια τη διατήρηση της θεϊκής τάξης και ισορροπίας και από την άλλη την αλλοίωση και μεταβολή αυτής της τάξης. Από τη στιγμή όμως που ο άνθρωπος χάνει την αίσθηση του θείου και του ιερού, από τη στιγμή που παύει να αισθάνεται τη μυστική ακτινοβολία και παρουσία Εκείνου, από τη στιγμή αυτή δεν τίθεται κανένα θέμα **διατήρησης** της ισορροπίας και της τάξης. Μπαίνει σε ενέργεια ο μηχανισμός της αλλαγής και της μεταβολής. Όλα πρέπει να αλλάξουν. Αρχίζει ένα παράξενο παιχνίδι που μέσα του ο άνθρωπος δεν είναι ποτέ ικανοποιημένος. Δημιουργείται μέσα σ' αυτόν, ανάμεσα στα άλλα, μια τάση ελευθερίας, που δεν έχει καμιά σχέση με την **αληθινή ελευθερία**. Την αληθινή ελευθερία που έχει ο Θεός, ο πέρα από κάθε δέσμευση, ελευθερία που περνά στο πλάσμα Του, όταν λειτουργεί η αγαπητική σχέση ανάμεσά τους. Ελευθερία που ορίζει τη σχέση τους, τη σχέση ανάμεσα στους ανθρώπους και σε κάθε άλλο πλάσμα ή πράγμα. Ελευθερία που για τον άνθρωπο τον αποσχισμένο λειτουργεί σαν

καταδυνάστευση, γιατί αυτός μέσα του ανακάλυψε ή δημιούργησε άλλη ελευθερία, κομμένη **στα δικά του μέτρα**. Κι όπως εκείνη, η πρώτη, είναι άρρηκτα δεμένη με την **Αγάπη**, έτσι και τούτη, η δεύτερη, είναι άρρηκτα δεμένη με την έλλειψή της. Όπως ο άνθρωπος αυτός αποφάσισε να αλλάξει τον κόσμο, έτσι αποφάσισε να αλλάξει και τις θεμελιακές καταστάσεις της υπόστασής του, να φτιάξει άλλη ελευθερία, άλλη αγάπη, άλλη ομορφιά, άλλη γνώση, άλλη αίσθηση ή, στη χειρότερη περίπτωση, να θάψει όλες τις ψυχικές καταστάσεις που εξαρχής έλαβε και να χτίσει τον εαυτό του πάνω σε δικές του επινοήσεις. Στην περίπτωση αυτή —ακραία περίπτωση που ωστόσο, στις μέρες μας, έχει εξαπλωθεί σε Ανατολή και Δύση— απορρίπτει κάθε ιερό και αιώνιο, πετά την αγάπη ή την αντικαθιστά με την **ηδονή**, μια ηδονή που να μην έχει κανένα αγαπητικό στοιχείο, καταργεί τη σχέση με το συνάνθρωπο μη βλέποντας σ' αυτόν παρά κάτι σαν **αντίπαλο**, διογκώνει **το εγώ του** και φροντίζει να ρυθμίζει τα πάντα με βάση το λεγόμενο **ατομικό συμφέρον**, κλπ. Το εγώ αυτό —παραμορφωμένος εαυτός— **φροντίζει να το εξασφαλίσει πάση θυσία εφ' όρου ζωής, να το αθανατίσει**, στηριγμένος **στις δικές του πάντα δυνάμεις** ή σ' αυτές **που θεωρεί δικές του**, χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα που του παρέχει η κοινωνία, η κοινωνία **της νέας τάξης πραγμάτων**, που δεν ακουμπά σε τίποτε **πνευματικό** και τίποτε **υπερβατικό**. Τα πάντα ρυθμίζονται στο πλαίσιο της οργάνωσης με βάση την ανθρώπινη ελευθερία του εξατομικευμένου όντος και μια αλυσίδα πειραμάτων και πειραματισμών που επιφέρουν συνεχείς αλλαγές και που χρησιμοποιούν σαν κύρια πειραματόζωα **τα μικρά παιδιά**. Είναι εκπληκτικό το γεγονός, ότι σε μια εποχή όπου γίνεται λόγος για την εξασφάλιση στο μεγαλύτερο βαθμό των καλύτερων συνθηκών για τα παιδιά, να βλέπει κανείς το **χάος** του κόσμου, τη **σύγχυση**, τη **σκληρότητα** και την **αποξένωση** μέσα στην οποία παραδίνεται το παιδί για να ζήσει και να ενηλικιωθεί.

Στον κόσμο αυτό —τον κόσμο του «ανθρώπου»— όσο τελειοποιείται η **επιστήμη** και η **τεχνολογία**, τόσο θεριεύει **ο κόσμος των αντικειμένων** και της **αντικειμενοποίησης**. Το γεγονός αυτό δεν φαίνεται να έχει αρκετά κατανοηθεί. Όταν λέμε **αντικείμενο** εννοούμε κάτι με το οποίο **δεν έχουμε προσωπική σχέση αλλά γνωστική - επιστημονική**. Ένα αντικείμενο το εξετάζουμε, το θεωρούμε, συνήθως **έξω** από μας. Το βλέπουμε σαν κάτι δεδομένο, το μελετούμε από απόσταση, το παρατηρούμε. Παρατήρηση, αντικείμενο, επιστήμη και αντικειμενοποίηση είναι πράγματα που όχι μόνο πάνε μαζί αλλά συνδυάζονται και συμπληρώνονται. **Η παρατήρηση καταργεί τη σχέση**. Και η αντικειμενοποίηση είναι η κατάσταση που δημιουργεί η κατάργηση της σχέσης και η αντικατάστασή της από την παρατήρηση. **Συν τω χρόνω τα πάντα γίνονται αντικείμενα, του ανθρώπου συμπεριλαμβανομένου** (1). Και το πιο σοβαρό και ανησυχητικό σ' όλη αυτή τη διαδικασία είναι πως κάθε αντικείμενο είναι ταυτόχρονα και κάτι νεκρό, κάτι που θυσιάζει τη ζωή του στο βωμό της επιστημονικής γνώσης. Βέβαια, οι περισσότερες σύγχρονες θεωρίες σπάνε τον εγκλωβισμό στην αντικειμενοποίηση και τον «παραδοσιακό» ορθολογισμό, δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στο **υποκείμενο**.

Αυτή όμως η επιστροφή στο υποκείμενο-παρατηρητή και η εγκατάλειψη μιας γνώσης

στηριγμένης σε αλυσίδες αντικειμενοποιήσεων —από τον ένα ερευνητή στον άλλο ή από τη μια εποχή στην άλλη— δεν προσφέρει κάτι **ουσιαστικά** διαφορετικό. Ολόκληρη η γνώση στους νεώτερους χρόνους κυμαίνεται μεταξύ αντικειμένου και υποκειμένου και ταυτόχρονα μεταξύ των δύο πεδίων που στρέφονται γύρω απ' το καθένα από τα δύο ή από τη σχέση τους. Κι αν επιχειρήθηκε ή επιχειρείται εκ νέου η έξοδος από το παραπάνω σχήμα, αυτό δεν γίνεται ποτέ προς τα πάνω (**πνευματική ανάβαση**) αλλά πάντα προς τα κάτω (**πνευματική καθίζηση**) (2). Συνήθως η εγκατάλειψη της εξ αντικειμένου γνώσης ωθεί σε μια διεύρυνση της ατομικότητας-υποκειμένου και θα πρόσθετα σε μια πιο ασύδοτα ελεύθερη ερμηνεία των πάντων και φαντασία. Πιστεύοντας πως λυτρώνεται από μια γνώση που τον πιέζει με την αυθεντία της —την αντικειμενική— ο άνθρωπος καταφεύγει στο **εγώ του**, ένα εγώ που δεν ξέρει να κινείται παρά μεταξύ **εξατομικευμένης διάνοιας και εμπειρίας** από τη μία και **φανταστικών επινοήσεων** από την άλλη, γι' αυτό και δεν βγαίνει ποτέ από την πόλωση αντικείμενο - υποκείμενο.

Οι αρχαιότερες παραδόσεις άλλα πρέσβευαν. Αλλά για να μην απλωθούμε σε απέραντα διανοητικά ταξίδια, ας δούμε την πιο κοντινή μας παράδοση —παράδοση που από κοντινή έχει γίνει μακρινή— την Ορθόδοξη παράδοση.

*

Μέσα στην Ορθόδοξη παράδοση, η **γνώση** παρέχεται αποκαλυπτικά και συμβαδίζει με τη **νήψη**, **χωρίς μάλιστα να χάνεται το μυστήριο της ζωής**, αλλά να διατηρείται, και η ζωή του ανθρώπου να είναι το **βύθισμα στο μυστήριο** και οι εκδηλώσεις του απόρροια αυτού του βυθίσματος —«*κατά αποκάλυψιν μυστηρίου χρόνους αιωνίους σεσιγημένου*» (Ρωμ. 16, 25). **Νους** και **λόγος** του ανθρώπου καλούνται να έρθουν σιγά-σιγά και να θηλυκώσουν, αν επιτρέπεται η έκφραση, με το θείο Νου και Λόγο, αφού φυσικά τον γνωρίσουν και αφού η γνωριμία αυτή γίνει **αποκαλυπτικά**. Αυτό το αποκαλυπτικά δεν σημαίνει μόνο κάτι που γίνεται ξαφνικά. Σημαίνει και μια **σταδιακή και μακρόχρονη αποκάλυψη του μυστηρίου του κόσμου και της ζωής** που μας παρέχει ο Θεός δια του Λόγου Του και δια των κτισμάτων Του (3). Ο άνθρωπος ακολουθώντας αυτή τη διαδικασία **θεωρεί**. Δεν ψάχνει με το νου του, δεν ανακαλύπτει χρησιμοποιώντας τον νου σαν όργανο έρευνας. Η θεωρία σ' αυτή την περίπτωση είναι κάτι σαν εσωτερική ομιλία που γίνεται κατά παραχώρηση Θεού και σαν σταδιακή εξοικείωση με το θαύμα. (*Ο γαρ θεοφιλής νους, φως εστι της ψυχής*). Ειδικά μετά την Ενσάρκωση του Λόγου, το Ευαγγέλιο, το έργο των Αποστόλων, την ίδρυση της Εκκλησίας, τα πρώτα ασκηταριά, τα συγγράμματα των Πατέρων και τα παραδείγματα των Αγίων, έχει στρωθεί ο δρόμος που έχουν να ακολουθήσουν οι νεώτερες γενιές, όσες ενδιαφέρονται για την αγαπητική ακτινοβολία. Η Αλήθεια έχει σαρκωθεί και εξακτινώνεται ζητώντας να

απλωθεί σε βουνά και θάλασσες, να αγκαλιάσει την πλάση ολόκληρη **δια της συνεργείας του ανθρώπου**. Ο άνθρωπος, μαζί με την νήψη και την πορεία προς τη θέωση, έχει να μεταμορφώσει τον κόσμο, κι αυτό σημαίνει να τον μεταμορφώσει **μεταμορφώνοντας** θεία χάριτι **του εαυτού του**, δηλαδή και κυρίως να μεταμορφώσει μέσα του την ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ —«*ανακαινιζόμενος ο νους υπό του Πνεύματος, της θεοειδούς εικόνας του χαρακτήρα εν εαυτώ γνωρίζει*» (**Οσίου Μάρκου Ασκητού, Επιστολή προς Νικόλαον μονάζοντα**)— να ενεργήσει **εσωτερικά** κατά τέτοιο τρόπο που να αναγνωρίσει μέσα του τη θεία εικόνα και την εικόνα της πλάσης σ' όλη της τη λαμπρότητα και την ομορφιά, όπως ακριβώς του την παρέδωσε ο δημιουργός κι όπως εκείνος δεν μπόρεσε να τη διατηρήσει.

Ο Θεός δεν άφησε τη δημιουργία ατέλειωτη. Ο άνθρωπος, αν έχει να περατώσει κάποιο έργο, αυτό έχει να το κάνει για λογαριασμό του και σε σχέση με τον ίδιο και σε σχέση με τη δημιουργία, με τον τρόπο που είπαμε πριν: μεταμορφώνοντας τον εαυτό του στη διάσταση του «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν», που σημαίνει αναγνώριση και εισχώρηση (δια της Χάριτος) στο μυστήριο της ζωής, στο μυστήριο που εντείλατο ο σαρκωμένος Θεός και του οποίου ένα από τα κυριώτερα γνωρίσματα είναι η ασύλληπτη απλότητα. Απλότητα που δεν φανερώνεται, δεν γίνεται αισθητή, χωρίς την πραγμάτωση της νήψης. Και την οποία δεν συλλαμβάνει κανείς διανοητικά, γιατί προϋποθέτει την βαθειά εκείνη «εν τοις εγκάτοις» αλλοίωση που συμπαρασύρει νου, καρδιά και σώμα σε μια πνευματική ευφορία και διαύγαση, ανάλογη της θείας ακτινοβολίας που παρέχει στον άνθρωπο την αλλοίωση και την απλότητα.

Αυτή λοιπόν η μεταμόρφωση του κόσμου δεν συμβαίνει πουθενά και πριν απ' όλα παρά μέσα στον άνθρωπο και δεν έχει σχέση με οτιδήποτε άλλο συμβαίνει στον κόσμο παρά δευτερευόντως και μόνο όσο προχωρεί και συντελείται η εσωτερική μεταμόρφωση. Και αυτή η μεταμόρφωση απλώνεται σ' όλες τις περιοχές της ανθρώπινης οντότητας, σωματικά και ψυχικά, σφραγίζοντας και τον νου και τις αισθήσεις και τα αισθητήρια με το φως του Πνεύματος, που ταυτόχρονα φανερώνει την αληθινή του φύση καθώς και την αληθινή φύση του κόσμου (κτίσης) που βρίσκεται έξω από τον άνθρωπο: την πλάση ως δημιουργία Θεού. Αυτός είναι ο γνωστικός τρόπος —«**χωρίς μνήμης Θεού, γνώσις αληθής ου δύναται**» (**Οσ. Μάρκου Ασκητού, κεφ. ρμζ'**)— που δόθηκε στον άνθρωπο που ζει εν Θεώ για να γνωρίσει την δημιουργία. Ο τρόπος της Αποκαλυπτικής γνώσης, ή της γνώσης που είναι απόρροια της νηπτικής ζωής. Θα μπορούσε αυτό να ειπωθεί με τη φράση: **καθαρίζομαι εσωτερικά και βλέπω**. Βλέπω τον κόσμο όπως αληθινά είναι, βλέπω τον κόσμο όπως τον δημιούργησε ο Θεός, βλέπω τις πράξεις μου ως μέρος αυτής της δημιουργίας και την Παρουσία Του να τις τελειοποιεί και να τις επισφραγίζει.

Στους αντίποδες μιας τέτοιας **γνώσης**, στους αντίποδες κάθε **μεταμορφωτικής νήψης**, κάθε **κάθαρσης** και **ριζικής μεταστροφής**, οικοδομήθηκε η λεγόμενη **επιστημονική γνώση** ή η γνώση όπως την καλλιέργησε και την καλλιεργεί ο δυτικός πολιτισμός — που κυριαρχεί σήμερα σε όλα τα πλάτη και μήκη της γης, με

ελάχιστες, αν όχι ανύπαρκτες, αντιδράσεις, από λαούς και τόπους που στο ιστορικό παρελθόν τους γνώρισαν άλλους τρόπους γνώσης, που σε αρκετά σημεία τους σχετίζονται, από κοντά ή από μακριά, μ' αυτή την **άλλη** γνώση που προσπάθησα στις προηγούμενες σελίδες να περιγράψω. Η επιστημονική γνώση, όπως λίγο-πολύ την ξέρουμε σήμερα, είναι **προσφυγή στη διάνοια και στη λογική** του ανθρώπου, είναι **η επιμονή στην εξήγηση**, στην **ερμηνεία** και στην **ανάλυση** που θα κάνει ένας νους **αποκομμένος** απ' το μυστήριο κι από τη θεία ακτινοβολία. Και ακόμη, δεν είναι καν η προσπάθεια γνώσης του μυστηρίου μέσω της προσκόλλησης ή της εξέτασης των κτισμάτων. Γιατί η σχέση με τα κτίσματα, η σχέση του ανθρώπου με την κτίση ως δημιουργία του Θεού, **προϋποθέτει σχέση με τον δημιουργό**, σχέση που μπορεί να μην είναι πλήρης και τέλεια αλλά που είναι **σχέση**, χωρίς την οποία ο άνθρωπος δεν βλέπει στη θέση των κτισμάτων κτίσματα αλλά **παράγωγα κάποιων διεργασιών φυσικής ενέργειας ή ύλης, που έγιναν μέσα στο χρόνο** και που εκείνος με τη διανοητική του επεξεργασία, τη μελέτη και τα πειράματα τα ερμηνεύει, τα αξιολογεί και τα κατατάσσει. Γι' αυτό η επιστημονική γνώση είναι κατ' εξοχήν **περιγραφική**. Όσο κι αν αναλύει και διασπά μόρια και άτομα **παραμένει στο φαινόμενο**, ακόμα κι όταν νομίζει ότι αγγίζει κάποιο βάθος. Στην καλύτερη περίπτωση μπορεί να φτάσει στο κατώφλι του βαθύτερου πυρήνα και να σταθεί εκεί **ανήμπορη και απορούσα**. Τα **όριά της, η ορθόδοξη παράδοση** τα γνώριζε από παλιά και τα γνωρίζει. Γιατί ξέρει ότι **η ανθρώπινη διάνοια**, από μόνη της, δεν φτάνει **σε κανένα ουσιαστικό βάθος**. Ο **Αββάς Ισαάκ** λέει κάπου ότι **αυτός που προσπαθεί με το νου του να εξετάσει τα μυστήρια του Θεού είναι παράφρων**. Και ο **μέγας Βασίλειος** στην «Εξαήμερο» έχει θέσει τέλεια το πρόβλημα και της «αφηρημένης» γνώσης, η οποία με την αφαιρετική ανάλυση καταλήγει σε φανταστικά συμπεράσματα και το πρόβλημα των «υποθέσεων» οι οποίες παρασύρουν το νου σε αδιάκοπη διερεύνηση, **η οποία απομακρύνει από την Αλήθεια αντί να την πλησιάζει**. Κι ακόμη έθετε και το πρόβλημα της προσκόλλησης σε όλα εκείνα για τα οποία μια πρώτη νήξη παρέχουν οι αισθήσεις, με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να εγκλωβίζεται σ' ένα παιχνίδι ανάμεσα στην αίσθηση, τα αισθητά, το νου και τη φαντασία, να χάνει εντελώς την αληθινή διάσταση της σημασίας των ανακαλύψεών του και, το σπουδαιότερο, **να γλιστρά από του Κτίσαντα όχι στην κτίση αλλά σε είδωλα νοητικά δικά του αυτής της κτίσης**.

Έτσι, και κυρίως μέσα στα πλαίσια του δυτικού πολιτισμού αναπτύχθηκε στο έπακρο η διανοητική ικανότητα του ανθρώπου προς την κατεύθυνση της σχέσης τού ανθρώπου αυτού με τον αισθητό κόσμο και των παραγώγων αυτής της σχέσης και συνάμα λειτούργησε στο έπακρο η προσφυγή στις μετρήσεις και τους υπολογισμούς. Τα πάντα μπήκαν και πήραν μία **ποσοτική διάσταση** που δεν είχαν ποτέ πριν (4). Δημιουργήθηκε μια ειδική σχέση ανάμεσα στις γνώσεις του τύπου που είπαμε πιο πάνω και στη μετάφρασή τους σε πιο αφηρημένη ακόμη γλώσσα, στη γλώσσα των μαθηματικών, που εξαφανίζει ακόμη περισσότερο **τη σημασία της συγκεκριμένης πραγματικότητας προσώπων** και πραγμάτων χάριν μιας **αφηρημένης**

πραγματικότητας που φυσικά θεωρείται υψηλότερης σημασίας και αξίας από την πρώτη (5). Η αφηρημένη αυτή πραγματικότητα **παραμερίζει όλο και περισσότερο τη διάθεση άμεσης σχέσης με την κτίση** αφού μεταφράζει ακαριαία την πραγματικότητα της άμεσης σχέσης σε κάτι άλλο, κάτι ειδικό, κάτι που χρειάζεται ειδική εκπαίδευση για να το βρεις και που θεωρείται ΤΟ ΑΛΗΘΙΝΟ εις βάρος του άλλου που θεωρείται πρωτόγονο και κατώτερο. Αποτέλεσμα είναι ο άνθρωπος να υποχρεώνεται μέσα από όλες αυτές τις διεργασίες να εγκαταλείπει όλο και περισσότερο κι αυτόν ακόμη τον κόσμο της ύλης για να εισέλθει σ' έναν άλλο κόσμο, απέραντο, του οποίου τις διαστάσεις είναι ζήτημα αν μπορεί να συλλάβει (6). Έχουμε έτσι μια **φοβερή μετατόπιση** του ανθρώπου στη σχέση του με τον εαυτό του, στη σχέση με τα άλλα πρόσωπα και τα πράγματα. Με τον τρόπο αυτό η συγκεκριμένη πραγματικότητα προσώπων και πραγμάτων μετατρέπεται σε αφηρημένη. Για παράδειγμα: το νερό στη χημεία γίνεται H₂O και σε άλλη επιστήμη μπορεί να έχει κάποιο άλλο σύμβολο. Ο ανθρώπινος οργανισμός ανάλογα με την επιστήμη και την ειδικότητα ερμηνεύεται (= μετατρέπεται) **σε σύνολα οργανικών ενώσεων, χημικών αντιδράσεων, ηλεκτρικών κενώσεων, μεταβολών κυτταρικής τάξης για να καταστήσει στις μέρες μας ή να τείνει να καταστήσει ένας κανονικός ηλεκτρονικός υπολογιστής.**

Όλα αυτά είναι αποτελέσματα μιας ειδικά γυμνασμένης λογικής και συλλογιστικής επεξεργασίας που συνακολουθείται από μια **νέκρωση των λεπτότερων ψυχικών διεργασιών και αισθήσεων του ανθρώπου.** Ο χώρος των επιστημονικών ερμηνειών και διεργασιών δεν επιδέχεται συναισθηματικές φορτίσεις, ούτε ειδικές ευαισθησίες, **αδιαφορεί για την πνευματική πρόοδο του ανθρώπου,** γιατί τη θεωρεί ανύπαρκτη ή αποκλειστικό μέλημα όσων θέλουν να ζήσουν ασκητικά και φροντίζει κυρίως για τη γνώση —αυτό που θεωρεί γνώση— και για την απεριόριστη τελειοποίησή της.

Είναι χαρακτηριστική η φράση του **Ντοστογιέφσκυ** στο διήγημα *Τό Όνειρο ενός γελοίου*, η σχετική με την παραπάνω κατάσταση: «*Η γνώση είναι ανώτερη από το συναίσθημα, η συνείδηση της ζωής, ανώτερη από τη ζωή. Η επιστήμη θα μας δώσει τη σοφία, η σοφία θα μας αποκαλύψει τους νόμους και η γνώση των νόμων της ευτυχίας είναι ανώτερη από την ευτυχία*». Η μόνη περιοχή του νεώτερου πολιτισμού που φαίνεται να αντιστέκεται ακόμη στη λαίλαπα της τεχνολογίας, της μηχανοκρατίας και της αυτοματοποίησης είναι η περιοχή της τέχνης. Και ειδικά της τέχνης που έχει να κάνει με το λόγο, και κυρίως τον **ποιητικό λόγο.** Εκεί, **αν και η παρουσία του ατόμου είναι πρόδηλη,** αν και ο **ατομικισμός** λειτουργεί και συχνά λειτουργεί κερματισμένος, μέσα από ένα **συναισθηματικό χάος,** υπάρχουν στιγμές που κάποιες **λάμπεις Αλήθειας** πετιούνται από το βυθό στην επιφάνεια, επειδή συχνά, ο ποιητικός λόγος είναι αποτέλεσμα ενός **ψυχικού βασανισμού** που τελικά **κάτι γεννάει.** Κι αυτό που γεννάει, ανήκει στην περιοχή του ψυχισμού, έχει να κάνει με τον άνθρωπο ως **θείο δημιουργήμα** και όχι ως επινόηση κάποιας επιστημονικής ειδικότητας. Αλλά ας αφήσουμε την τέχνη κι ας ξαναγυρίσουμε στην επιστήμη θέτοντας το ακόλουθο ζήτημα που αφορά τους θεολόγους και γενικότερα

τους πιστούς στην Ορθόδοξη παράδοση: μιλούμε μέσα στην ορθόδοξη παράδοση και θεολογία για την κτίση. Μιλούμε για το «κάλλος» της κτίσεως και φυσικά αναφερόμαστε και στα φυσικά πράγματα, στον χώρο του δημιουργημένο χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση. Ας πούμε, για παράδειγμα, στα αστέρια, στον ήλιο, τη σελήνη και τους άλλους πλανήτες, στη γη που κατοικούμε, στον αέρα, στο νερό, στα δέντρα, στα ζώα, στη φωτιά, στα ψάρια κλπ. Όταν ο επιστήμονας δια μέσου της επιστημονικής γνώσης βλέπει ή εξετάζει ένα κτίσμα, ας πούμε ένα δέντρο, μια πέτρα ή ένα όστρακο, αυτό που βλέπει ή παρατηρεί (στην γλώσσα της επιστήμης το «αντικείμενο») είναι το αληθινό δημιουργήμα ή η εικόνα (είδωλο) που του παρέχουν οι επιστημονικές του γνώσεις, δηλαδή **μια άλλη πραγματικότητα**; Και ακόμη, τι σχέση μπορεί να έχει η άλλη πραγματικότητα με το **θαύμα της δημιουργίας**;

Το ζήτημα είναι από τα πιο σοβαρά και ουσιαστικά και συνάμα από εκείνα που δεν φαίνεται να απασχολούν ούτε τους επιστήμονες ούτε από πλευράς πιστών τουλάχιστο τους θεολόγους. Και το γεγονός ότι δεν τους απασχολεί δείχνει και την ανευθυνότητα των επιστημόνων (όσων τουλάχιστον έχουν πνευματικές αναφορές) και τη βραδύνοια των θεολόγων ή την έλλειψη διακρίσεως: διακρίσεως που να μπορεί να συλλάβει πως το πρόβλημα της **γνώσης** που είναι και πρόβλημα **επιστήμης**, οι Ορθόδοξοι πιστοί δεν έχουμε δικαίωμα να το αφήσουμε έρμαιο μιας επιστήμης που αιώνες τώρα προβάλλει τις υποθέσεις της ως βεβαιότητες, προχωρώντας με τους πειραματισμούς σε αλληλοαναίρεσή τους, υπό τις ευλογίες του ανεξέλεγκτου **θηρίου που λέγεται «πρόοδος» και «εξέλιξη»**.

Ας αρχίσουμε λοιπόν την **εξέταση του προβλήματος**.

Και πρώτα-πρώτα πρέπει να λεχθεί και να γίνει απόλυτα σαφές ότι ο σημερινός κόσμος, στο σύνολό του σχεδόν, αγνοεί τι είναι αυτή η κτίση ως **δημιουργία Θεού**. Αγνοεί δηλαδή πως μπορεί ένας άνθρωπος να βλέπει και να αισθάνεται τη δημιουργία στην «πρώτη» μορφή της. Στην απουσία αυτής της δράσης κι αυτής της αίσθησης έχει συντελέσει όσο τίποτε άλλο η **επιστημονική γνώση**. Τούτο συμβαίνει γιατί ο άνθρωπος που αρχίζει να ερευνά με το λογικό του και με το πείραμα είναι ο άνθρωπος που **έχει χάσει** αυτή την πρώτη αίσθηση που θα την ονομάσω, για να διευκολυνθούμε στην ανάπτυξη που θα ακολουθήσει, **απλή αίσθηση**.

Η απλή αυτή αίσθηση είναι εκείνη που **έχει είτε ο άνθρωπος πριν την κατάσταση που η Ορθόδοξη παράδοση ορίζει με τη λέξη «πτώση», είτε ο άνθρωπος που δια της μετανοίας εξήλθε της πτώσης και πορεύεται την οδό της ανακαίνισης** δηλαδή **κανονικά** ο κάθε πιστός. Η αίσθηση αυτή του επιτρέπει να έχει τα **σαφή περιγράμματα των πραγμάτων** και να κατευθύνει τις αισθήσεις του **εσωτερικά, φωτίζοντάς τες στο φως της πίστης**. Αυτό το φως είναι που κάνει την αίσθησή του **απλή**, δηλαδή πρωτογενή, δηλαδή **καθαρή** με την έννοια που έχει η καθαρότητα στο ακόλουθο χωρίο του **Γρηγορίου Νύσσης**: «*και της υλικής αχλύος των της ψυχής ομμάτων αφαιρεθείσης, εν καθαρά τη της καρδιάς αιθρία, τηλαυγώς βλέπεις το μακάριον θέαμα*» (Γρηγόριος Νύσσης PG44 1296C).

Μιλώ για μια **διεργασία και λειτουργία που συντελείται στο εσωτερικό τής**

ψυχής όταν ο άνθρωπος δεν χάνει από τα ψυχικά του μάτια το γεγονός της Ενανθρωπήσεως, γεγονός που μέσω των εκκλησιαστικών μυστηρίων και της προσωπικής του ζωής συν τω χρόνω **σαρκώνεται** μέσα του και σαρκώνει ταυτόχρονα την απλή και καθαρή αίσθηση. Σ' αυτή την περίπτωση έχουμε ταυτόχρονη αίσθηση **αρτιότητας**. Αρτιότητα εδώ σημαίνει, όσον άφορα, για παράδειγμα, το δέντρο, να μπορούμε να αισθανθούμε πλήρως την ακεραιότητά του ως κτίσματος, όπως το έχουμε μπροστά μας, με τους κλώνους του, τα φύλλα του, τον κορμό του και τους καρπούς του, ριζωμένο στη γη, μαζί με την αίσθηση της **σχέσης** που έχουμε ως άνθρωποι με το δέντρο καθώς και της **χρήσης** που οφείλουμε να κάνουμε, χρήσης που υπαγορεύεται από το φως του πνεύματος που μας φωτίζει εσωτερικά, όσο μένουμε «εν Αυτώ», όσο δηλαδή παραμένουμε **στραμμένοι προς τη μεριά της λάμψης του Πλάστη**. Η χρήση αυτή σφραγίζεται από δύο καταστάσεις: **απάθεια** και **εγκράτεια**.

Η σχέση μας με το δέντρο, είναι σχέση αγάπης γιατί είναι σχέση με την κτίση. Και αφού ο άνθρωπος είναι **πλασμένος από περίσσεια αγάπης**, τρέφει μέσα του την αγάπη αυτή και την **εκπέμπει** στην κτίση, **πορευόμενος απ' το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωσιν**. Στην πορεία μας αυτή τίποτε δεν μένει απ' έξω. Το κάθε τι αγγίζεται απ' τη λάμψη που φωτίζει την πορεία μας, λάμψη που **γίνεται σταθερότερη και ζωηρότερη μέσα μας, όσο εμείς καθαριζόμαστε και επουλώνουμε τις πληγές της πτώσης**.

Ό,τι ισχύει για το δέντρο, ισχύει για το όστρακο, για το ψάρι, για το πουλί, για το λουλούδι, για το μικρό και το μεγάλο ζώο, για το έντομο, για το σκουλήκι. Υπάρχει στη σχέση μας με όλα αυτά —όσο ζούμε εν Θεώ— ένα **θάμπος**, όταν αφήσουμε τον εαυτό μας να συγκεντρωθεί μέσα του και να συγκεντρωθεί ή μάλλον «συλληχθεί» μέσα στη θεία αγκαλιά [που την έχουμε ενσαρκωθεί κατά χάριν]. Αυτό το θάμπος είναι κάτι σαν μια πρώτη αλλά σταθερή ακτίνα φωτός που ρίχνει ο Θεός ανάμεσα σε μας και στην κτίση. Κι εδώ μπορεί να πει κανείς ότι διαγράφεται ο χώρος της ποίησης ή της τέχνης, όπως λένε οι άνθρωποι, αποκαλώντας τις περισσότερες φορές μ' αυτές τις λέξεις **πράγματα που δεν έχουν καμιά σχέση ούτε με το θάμπος, ούτε με την ακτίνα, ούτε με την απλή αίσθηση, ούτε με την αγάπη**. Δίπλα στη λέξη ποίηση και στη λέξη τέχνη θα μπορούσα να βάλω και τη λέξη **θεολογία** και τη λέξη **σοφία ή γνώση, με εντελώς άλλο φυσικά νόημα** απ' αυτό που συνήθως εννοούν οι άνθρωποι, αν εννοούν ακόμη τίποτε. Αν γινόταν να πάρει κανείς μια κλωστή (κατά το δυνατόν άθραυστη) και να δέσει τη μια της άκρη στο Θεό (τον σαρκωμένο Θεό) και με τη βοήθεια της χάριτος περάσει την κλωστή μέσα του κι ύστερα στο πουλί και μετά στο κλαδί και μετά στο λουλούδι και στο ζώο και στο έντομο και στο σκουλήκι και στο ψάρι και χωθεί βαθειά μέσα στο χώμα και το διαπεράσει για να βγει στον καθαρό αέρα και υψωθεί ύστερα στον ουρανό κάνοντας την ίδια δουλειά με τους πλανήτες, τον ήλιο και τη σελήνη, ακροπατώντας πάνω στα νύχια της θέασης, της μυστικής φωνής που τον οδηγεί και της λάμψης που τον φωτίζει (λάμψη που, ταυτόχρονα, τον τροφοδοτεί με απάθεια, εγκράτεια και αγάπη) έχει κλείσει τον κόσμο, τον εαυτό του και τον Πλάστη του (εννοώ τη μεριά της

ανθρώπινης φύσης του Χριστού, ομοουσίου με τον Πατέρα) μέσα στο διάγραμμα της κλωστής, αφήνοντας έξω μόνο τους αγγέλους να δοξολογούν με μεγαλύτερη ευχέρεια και ευκινησία τον «Δοτήρα παντός αγαθού».

Θα αρκούσε η λέξη Αγαθός και αγαθό για να δείξει τη σχέση που πρέπει να έχει ο άνθρωπος (κάθε άνθρωπος) με το Δημιουργό και με την πλάση, όσο δεν παραιτείται «εντός της καρδιάς» από το φως της σαρκωμένης αλήθειας. Και θα αρκούσε η παραπάνω λυρική περιγραφή για να δείξει ποια είναι η σχέση του ανθρώπου με τα πράγματα. Να όμως που η επιστήμη ή οι επιστήμες, που, αντί για το θείο φως, θέλουν να φωτίζονται από το ή τα ανθρώπινα φώτα (και σε τι κατάσταση είναι τα φώτα αυτά θα το πούμε παρακάτω), μετέβαλαν τόσο ριζικά τη σχέση αυτή, την δράση και την αίσθηση που σίγουρα ελάχιστοι μπορούν από την παραπάνω περιγραφή να νοιώσουν πως βρίσκονται σε «οικείο χώρο».

Και, πριν απ' όλα, η επιστήμη του ανθρώπου του δίδαξε την πολυπλοκότητα, την διαιρετότητα, την μερικότητα και την αποσπασματικότητα. Ο άνθρωπος, ακολουθώντας τα φώτα της, μπήκε σε δαιδάλους που ο ίδιος με τον νου του δημιούργησε αφήνοντάς τον να περιφέρεται μέσα στα αχανή ή περίπλοκα διαστήματα της οποιασδήποτε φαντασίας —«*ότι πάντες οι λογισμοί ουδέν έτερόν εισιν, αλλ' ή φαντασίαι μόναι αισθητών και κοσμικών πραγμάτων*» (Ησυχίου πρεσβυτέρου, Προς Θεόδουλον)— συνδυάζοντας τη φαντασία του αυτή με βαθειά κρυμμένες μέσα του επιθυμίες, επιθυμίες κατάκτησης του ορατού (αν όχι και του αόρατου ή εκείνου που φαντάζεται ως αόρατου) κόσμου, κατάλυσης του μυστηρίου του, εκδίωξης του αρχικού φωτός, αντικατάστασης της απάθειας από την εμπάθεια, της εγκράτειας από την ακράτεια (ό,τι συμβαίνει στις σημερινές κοινωνίες, και που οι οικονομολόγοι ονομάζουν πληθωρισμό, αυτήν έχει για βάση) και της αγάπης από το εγωκεντρικό ή φίλαυτο συναίσθημα απέναντι όλων, ανθρώπων και πραγμάτων. Ο επιστήμονας δεν θεάται το δέντρο, δεν έχει σχέση αγάπης μαζί του, δεν το φωτίζει με κανένα εσωτερικό φως, γιατί απλούστατα δεν πιστεύει σε κανένα τέτοιο φως. Ο επιστήμονας πιστεύει στο λογικό του, στο λογικό των προκατόχων του, στην άενη εξέλιξη και πρόοδο που μοιάζει σαν να του μετακινεί διαρκώς τα όριά του ίσως για να μην έχει όρια, στη συλλογιστική του ικανότητα που έχει ασκηθεί (όταν έχει και αν έχει) να την χρησιμοποιεί για να κάνει πλήθος συνδυασμών και συνειρμών θέλοντας να κλείσει τον κόσμο μέσα στο κεφάλι του (7), όπως ο άλλος πριν προχωρούσε με την κλωστή και με το φως του θείου Λόγου. Στην προηγούμενη περίπτωση ο άνθρωπος ζει το θαύμα, σε τούτη εδώ (της επιστήμης) ζει την κατάσταση του «πεφουσιωμένου», του φουσκωμένου δηλαδή απ' τις γνώσεις ανθρώπου, που απ' το φούσκωμα είναι αδύνατο να φθάσει στην απλή όραση και την απλή αίσθηση. Αυτό το φούσκωμα έχει να κάνει με το εγώ και την εγωπάθεια που σημαίνει ταυτόχρονα καταξίωση του ανθρώπου μέσα στον κόσμο, ερήμην Θεού. Όσο φουντώνει το εγώ, τόσο φουσκώνει ο άνθρωπος και στερείται την κένωση, που αποτελεί απαραίτητη

προϋπόθεση για να περάσει το θείο φως μέσα στον άνθρωπο και να του αλλάξει ριζικά, έτσι που να δει με άλλα μάτια, άλλες αισθήσεις, άλλον νου κι άλλη καρδιά την κτίση που τον περιβάλλει, τον ίδιο του τον εαυτό και τα πρόσωπα που είναι γύρω του.

Αυτός ο επιστήμονας λοιπόν, **στερημένος θείου φωτός, προχωρεί με τις δικές του δυνάμεις στην εξιχνίαση (σε πρώτη φάση) των μυστηρίων του κόσμου** με την **ανάλυση** και τη **σύνθεση**. Με την πρώτη **κομματιάζει το ολόκληρο κτίσμα**, ας πούμε το δέντρο, ή μάλλον το δέντρο όπως το γνωρίζει ζώντας **εκτός θείου φωτός**, και βρίσκει πάντα με τον εξατομικευμένο και διανοητικό τρόπο του, τις **σχέσεις ανάμεσα στα κομμάτια**. Εξετάζει το κάθε κομμάτι, το αναλύει ξανά και προχωρεί **από ανάλυση σε ανάλυση** σε κάποιον πρωτογενή πυρήνα που, κατά περιόδους, ανάλογα με τη συσσωρευμένη γνώση και τις καινούργιες υποθέσεις της επιστήμης αλλάζει: για παράδειγμα στην αρχή είναι το άτομο, μετά το ηλεκτρόνιο ή το πρωτόνιο, ή κάτι άλλο. Αφού φτάσει σε κάποιο **υποτιθέμενο όριο ή άκρη, συνθέτει το κτίσμα με βάση τώρα πια τα συμπεράσματά του από την ανάλυση των επί μέρους συστατικών και όχι την αρχική μορφή του κτίσματος, που μάλιστα έχει τόσο απομακρυνθεί απ' τον ορίζοντα της όρασής του ή της γνώσης του που μοιάζει ανύπαρκτο**. Γι' αυτό ύστερα από μια πορεία αιώνων, κυρίως μετά τον μεσαίωνα στην Ευρώπη, **η πορεία της επιστήμης καταλήγει σήμερα σε αφηρημένες μορφές ζωής**, ανάλογα με την εκάστοτε θεωρία, το δέντρο δηλαδή έχει εξαφανιστεί και στη θέση του υπάρχει είτε ένα **σύνολο φυσικοχημικών ενώσεων είτε ένας κομπιούτερ**.

Στη ρίζα της διαδικασίας που περιέγραψα υπάρχει η **απουσία αρχής** ή η **κατάργηση της δημιουργού αρχής**, του Θεού ως δημιουργού και ως Πατέρα των ανθρώπων και φυσικά ο **παραμερισμός κάθε Τριαδικότητας**, παραμερισμός που **αφαιρεί από τον άνθρωπο, επιστήμονα ή μη, την αίσθηση της αγαπητικής σχέσης των Προσώπων της Τριάδος, και συνακόλουθα τη δυνατότητα βίωσης αυτής της σχέσης μέσα του και αναφορικά με τον ίδιο και αναφορικά με την κτίση**.

Φτάνουμε έτσι, από όσα γράφτηκαν εδώ, και από όσα οι γραμμές αυτές προϋποθέτουν ή υπονοούν στην ακόλουθη **διαπίστωση**: ανάμεσα στη γνώση που κατείχαν οι διάφοροι λαοί της γης και κυρίως σε περιόδους που η γνώση αυτή εγκαταλείπει κάθε θεολογική αναφορά ή βάση **ΠΡΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ**, και στη **γνώση της νεώτερης επιστήμης**, πέρα από τις διαφορές που οπωσδήποτε τις χαρακτηρίζουν και τις χωρίζουν, **υπάρχουν** μεγάλες **αναλογίες** με πρώτη και κυρίαρχη την πεποίθηση που χαρακτήριζε και την προχριστιανική γνώση και την τωρινή: την **απουσία δημιουργού-Πατέρα, που να δημιουργεί εκ του μηδενός τον κόσμο**. Όπως οι σημερινοί ανακηρύττουν κάθε φορά κάποιο στοιχείο ή κάποια σύνθεση στοιχείων που συλλαμβάνονται **ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΧΩΡΟ** είτε δια γυμνού οφθαλμού, είτε με το μικροσκόπιο είτε με τη φαντασία είτε με τον συνδυασμό και των τριών, ως αρχή της ζωής βάσει της περιβόητης εξελίξεως και ποτέ χωρίς αυτήν, έτσι και στα αρχαία προχριστιανικά χρόνια, οι διάφοροι φιλόσοφοι ή επιστήμονες

εξαγγέλλουν, ο καθένας για λογαριασμό του, κάποιο φυσικό στοιχείο ως αρχή ζωής και θεμέλιο για κάθε παραπέρα εξέλιξη. Άλλοτε το νερό, άλλοτε τη φωτιά, άλλοτε τον αέρα, άλλοτε το υγρό στοιχείο, ακόμη και σχέση με το ψάρι βρίσκουν στη ρίζα προέλευσης της ζωής.

Αυτό που κόβει στα δύο την ιστορία της ανθρωπότητας και σφραγίζει τον άνθρωπο με την σαρκωμένη θεία σφραγίδα είναι **το γεγονός της Ενανθρωπήσεως**. Από το γεγονός αυτό και μετά ακολουθεί μια σειρά χρονικών αιώνων που η Ενανθρώπιση αποτελεί τον σταθερό άξονα αναφοράς και βίωσης των ανθρώπων και τότε, όσο διαρκεί αυτή η περίοδος, **η σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο προσπαθεί να ενσαρκωθεί την Αλήθεια που εκπήγασε εκ του Σταυρού και του Τάφου**, ο άνθρωπος αγωνίζεται να διέλθει «δια της στενής πύλης» στο αρχικό φως και στο μυστήριο που «εν αρχή» τύλιγε με **Αγάπη, Ελευθερία και Χαρά (Ιλαρότητα)** τον άνθρωπο και τον κόσμο, κρατώντας τους μέσα στη θεία αγκαλιά και ενώνοντάς τους με τη **Χάρη**. Τήν περίοδο αυτή —**περίοδος που μπορεί να υπάρξει, ανεξάρτητα από επίγεια χρονική στιγμή, μέσα στον κάθε άνθρωπο προσωπικά και άσχετα απ' το τι κάνει η κοινωνία της εποχής του**— ο άνθρωπος χρησιμοποιεί ή επιδιώκει να χρησιμοποιήσει κάθε συστατικό του εαυτού του μέσα στην προοπτική του «καθ' ομοίωσιν» από τη στιγμή που ο νους του, η καρδιά του και το σώμα του έχουν σφραγιστεί από τη **Χάρη**, το **Μύρο** και το **Κάλλος** του **ενσαρκωθέντος Θεού** και έχουν κληθεί ξανά στην **ένωση** και στην **υιοθεσία** καθώς ο άνθρωπος **μεταλαμβάνει Σώμα και Αίμα Χριστού** και **εξαρτά σταθερά τη ζωή του από την αίσθηση της θείας ανάσας**.

Η πορεία που χάραξε η επιστήμη και ο άνθρωπος μέσα απ' αυτήν είναι πολύ μακριά από τέτοια βιώματα. Η παρέκκλιση και η εκτροπή αρχίζει από τις διάφορες **αιρέσεις** που ενεργούν μέσα σε καθαρά **θεολογικό έδαφος**, που όμως τότε ήταν **έδαφος ζωής και πράξης** κι όχι απλώς θεωρίας. Η εκτροπή εγκαθίσταται μέσα στη **δυτική θεολογία** που **Πλατωνίζοντας** διακηρύττει το Θεό ως ACTUS PURUS οπότε «**αποσαρκώνει**» (π. Ιουστ. Πόποβιτς) την Ενσάρκωση του Θεού μετατρέποντάς το «πάσχειν τα θεία» σε «διανοείσθαι τα θεία», **βάζοντας στη θέση της πίστης τη γνώση και υψώνοντας νέο τείχος ανάμεσα στο κτιστό και το Ακτιστό. Εκδιώκοντας το Θεό στα ουράνια και αποχωρίζοντάς τον από τη γη, κλείνεται στον εαυτό της και ταυτόχρονα κλείνει μέσα εκεί και τον άνθρωπο και την κτίση, ανοίγοντας στην ψυχή το δρόμο της μοναξιάς και του ατομισμού της που σήμερα έφτασε πια σε κατάσταση καθημερινής νεύρωσης, που έγινε αχώριστη απ' τη ζωή**. Το σβήσιμο της αίσθησης της θείας παρουσίας έκανε τον άνθρωπο, αφού εξάντλησε τις «θεολογικές του επινοήσεις» και τις διανοητικές του περιελίξεις περί τα θεία, **να στραφεί στα φυσικά φαινόμενα και στα φυσικά κτίσματα**, ζητώντας να πληρώσει την έλλειψη της θείας παρουσίας από μια αποκλειστική σχεδόν ενασχόληση μ' εκείνα (8). **Η σχέση με το Θεό, η συνάντηση, η γνωριμία, η αγάπη, η γαλήνη, η κατάνυξη, το διάφανο βλέμμα, η θέαση, η αυτοθυσία, η απλότητα και η ιλαρότητα, η αμεριμνησία και η παραίτηση από το «ίδιον θέλημα»**

αντικαθίστανται από έναν ψυχικό ηδονισμό που προκαλούν οι αισθήσεις για τις αισθητές όψεις του ουρανού, τώρα που χάθηκαν οι αόρατες και μυστικές όψεις του, αυτές που με την Ενσάρκωση δια μέσου της μυστικής και μυστηριακής ζωής της Εκκλησίας είχαν κατέβει στη γη και «σκηνώσει» στα κατάβαθα της ανθρώπινης υπόστασης.

Οι άνθρωποι —και από αυτούς κυρίως οι επιστήμονες— δεν έχουν διάθεση να μείνουν στη θέαση, δεν ξέρουν πια τι σημαίνει το «ου φέρει το μυστήριον έρευναν» του Παύλου κι ούτε βέβαια διανοούνται τους απέραντους ορίζοντες που ανοίγονται στον άνθρωπο μέσα απ' αυτή τη ρήση. Γι' αυτούς η ρήση αυτή κλείνει κάθε ορίζοντα και το δικό τους πρόβλημα τώρα πια είναι πως θα διεισδύσουν, πως θα διαπεράσουν τα παραπετάσματα, πως θα τρυπήσουν τον τοίχο που αισθάνονται μπροστά τους. Σπάνια τους περνάει απ' το νου (απ' τις μοναδικές περιπτώσεις ο Πασκάλ) μήπως και φταίνε αυτοί για τα παραπετάσματα, μήπως και η πόρτα είναι στην πραγματικότητα ολάνοιχτη, αλλά ο σκοτισμός της ψυχής τους τους κάνει να μη βλέπουν να μπουν (9). Μήπως και το φως είναι πάντα εκεί καταυγάζοντας τα πάντα, αλλά αυτοί δεν βλέπουν ούτε το φως ούτε τη φωταύγειά Του.

Από εκείνη τη στιγμή (που κατά βάθος καμιά σημασία δεν έχει να οριστεί ιστορικά και χρονικά) αρχίζει για την ανθρωπότητα μία φοβερή περιπέτεια που μέσα της συμμετέχει το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων ασυνείδητα και το μικρότερο συνειδητά (στο μικρότερο εντάσσονται οι επιστήμονες). Η φοβερή περιπέτεια της ριζικής αλλαγής του κόσμου, της μεταμόρφωσής του από τον άνθρωπο, που τώρα βάζοντας τον εαυτό του στο θρόνο του Θεού αυτοχρίεται απόλυτος κυρίαρχος που επιλέγει τις ελευθερίες του και αποφασίζει τελεσίδικα. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της περιπέτειας είναι η έχθρα μεταξύ ανθρώπου και κτίσεως. Ο άνθρωπος δεν συνευρίσκεται με τα στοιχεία που τον περιβάλλουν, δεν συνδέεται καρδιακά μαζί τους. Το χώμα, η πέτρα, το δέντρο, η πλαγιά του βουνού, η πηγή που αναβλύζει νερό, τα λαξεύματα των βράχων, η ροή του πόταμου και η κοίτη του, η ακρογιαλιά, το κελάιδισμα του πουλιού, η παρουσία των ζώων στη ζωή του, ο ήλιος και η σελήνη, τ' αστέρια και ο αέρας, τα πάντα πρέπει να υποχρεωθούν σε μια κατάχρηση, σ' έναν βιασμό, στα πάντα πρέπει να επιβληθεί ο νέος νόμος τού κυρίαρχου και κατακτητή ανθρώπου. Έχει χάσει την αίσθηση της αληθινής σχέσης μαζί τους κι έχει ξεχάσει πως βρίσκεται στον κόσμο για να βασιλεύει ειρηνικά και αγαπητικά με όλα όσα τον περιβάλλουν, όλα όσα αποτελούν ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΟΥ. Κοροϊδεύοντας τη δημιουργία και φυσικά τον αόρατο δημιουργό τους, ρίχνεται στις δικές του δημιουργίες που μπορεί κανείς να τις χωρίσει (αφήνοντας έξω τη θεολογία και τη φιλοσοφία) σε δύο μεγάλες περιοχές ή πεδία, την επιστήμη και την τέχνη. Και στα δύο αυτά πεδία λειτουργεί ως δημιουργός, ως κυρίαρχος και ως αυτοσκοπός. Είτε ξεκινάει θεωρητικά, είτε πρακτικά, αυτό που τον απασχολεί είναι να υλοποιήσει τα φαντάσματα του νου και της ψυχής του, να γεννήσει

άλλους κόσμους, που για την υλοποίησή τους πρέπει να υποβάλλει την αληθινή δημιουργία σε τρομερό βασανισμό και στρέβλωση. Καμμιά ύλη, κανένα υλικό που βρίσκεται έτοιμο (σωστότερα ακέραιο) στη φύση δεν θέλει να το χρησιμοποιήσει όπως είναι. Όλα πρέπει να αλλάξουν, όλα πρέπει να περάσουν από αλλεπάλληλα στρώματα και φίλτρα επεξεργασίας τού εγκεφάλου, ανάλογα με την κάθε περιστασιακή θεωρία και συνάμα οι άνθρωποι πρέπει να υποστούν στο σύνολό τους και σχεδόν σαν από άγραφο νόμο τη χρήση αυτών των υλικών. Γιατί οι επινοήσεις της επιστήμης δεν μένουν εδώ και αιώνες σε θεωρητικό επίπεδο. Έχουν τέλεια συνδυαστεί με τις πρακτικές εφαρμογές, τη βιομηχανία και την τεχνολογία. Συν τω χρόνω ξετυλίγεται ένα απέραντο πλέγμα που διεισδύει σε κάθε εκδήλωση της ζωής και σε κάθε δραστηριότητα μπάζοντας στο παιχνίδι την εμπορική και οικονομική εκμετάλλευση, άλλη απόθμενη πλεκτάνη, απόρροια του ανθρώπινου γιγαντισμού και της καταξίωσης του ανθρώπου ως κυρίαρχου όντος, που μπορεί όλα να τα αγοράζει κι όλα να τα πουλάει, διακηρύσσοντας έτσι την ανεξαρτησία του και την ελευθερία του (10). Όλα αυτά ευλογούνται και παγιώνονται απ' την περίφημη εξέλιξη και πρόοδο, που κανείς δεν φαίνεται να αμφισβητεί ριζικά. Κι όταν τυχόν συμβεί αυτό, γίνεται μέσα στα πλαίσια της επιστήμης ή μιας σκέψης παραπλήσιας στις διανοητικές συντεταγμένες εκείνης, είτε ξεκινώντας από το κέντρο της είτε απ' την περιφέρεια. Σπάνια βλέπεις κανένα να μετατοπίζεται, και να μιλά από άλλον τόπο, απ' όπου και μόνο, μπορεί κανείς να μιλήσει σωστά και να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Όταν ένας άνθρωπος βρίσκεται είτε λόγω εργασίας, είτε λόγω επαγγέλματος, είτε λόγω συναισθηματικού δεσμού, είτε λόγω πεποιθήσεων, είτε λόγω διανοητικής πορείας και κατάληξης μέσα στον κόσμο της επιστήμης ή σε άλλους συγγενείς κόσμους, δεν μπορεί παρά σπάνια (και μόνο σε στιγμή εσωτερικής κρίσης) να φέρει στο φως ζητήματα και σφάλματα που ο κόσμος στον οποίο ανήκει φροντίζει με ειδική μέριμνα να αποσιωπά και να αποφεύγει.

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της επιστημονικής «προόδου» είναι η σχέση της με το χρόνο ή καλύτερα μια αδιάκοπη προσπάθεια επιτάχυνσης των ρυθμών και των ταχυτήτων. Ο 20ος αιώνας είναι η κατ' εξοχήν περίοδος ανάπτυξης συστημάτων και μεθόδων που εφαρμόζονται πάραυτα και σκοπεύουν στην παραγωγή μηχανημάτων (από αυτοκίνητα μέχρι καφετιέρες), που η λειτουργία τους να επιτυγχάνει όσο το δυνατό υψηλές ταχύτητες, ταχύτητες που να εκμηδενίζουν τον «φυσικό» χρόνο, και μέσα από τις οποίες κανείς δεν αναρωτιέται τι γίνεται με τον άνθρωπο που τις χειρίζεται (σωστότερα που είναι εξάρτημά τους) (11). Αυτή η επιτάχυνση σε συνδυασμό με όσα είπαμε προηγουμένως απεργάζεται μια κολοσσιαία μετατόπιση του ανθρώπου από τον χώρο και τον χρόνο, μια ΕΞΟΔΟ από κάθε διάσταση—θεολογικά από κάθε κτιστή κατάσταση— όχι για να εισοδευτεί ο άνθρωπος σ' ένα πνευματικό άπειρο, αλλά σ' έναν δαιμονικό γιγαντισμό

ενός ψευτοαπείρου, σε μια αυτοθεοποίηση που να του εξασφαλίζει την υπέρβαση κάθε «φυσικού» ορίου στους αντίποδες της πνευματικότητας. Η επιστήμη με την τεχνολογία και τα εκατομμύρια μηχανές και μηχανήματα που κατασκευάζονται μαζικά στα εργοστάσια ΜΟΙΡΑΖΕΙ την κατάσταση του γιγαντισμού και της «αντίστροφης» υπέρβασης σε κάθε γωνιά της γης «προσφέροντας» τη δυνατότητα σε εκατομμύρια ανθρώπους να χειριστούν τα μηχανήματά της τρέχοντας ιλιγγιωδώς στην πραγματοποίηση της εξόδου από την ΚΤΙΣΗ και στο χτίσιμο άλλου κόσμου ή άλλων κόσμων με άλλους νόμους, άλλους κανόνες, ιερά, μυστήρια, εντελώς διαφορετικούς και αντιτιθέμενους σε αυτά που θεμελίωσε ο Λόγος.

*

Ο κόσμος αυτός έχει αρχίσει να κτίζεται από καιρό, από πολύ καιρό. Όταν ο Λόγος σαρκώθηκε, η σάρκωσή Του ήταν και παραμένει ταυτόχρονο κάλεσμα για να χτίσει ο άνθρωπος τον εαυτό του σύμφωνα με τον Λόγο, για να εξομοιωθεί με τον Τριαδικό Πατέρα, για να υψωθεί ο ίδιος ο άνθρωπος στο «μέτρον ηλικίας Χριστού» δια της Αγάπης, της Αγάπης που σφράγισε η θυσία του Θεανθρώπου, Αγάπης που δείχνει το μέγεθος της θεότητας, Αγάπης όχι ανθρώπινης αλλά θεανθρώπινης, που καταυγάζει το χώρο και διαπέρασε το χρόνο όταν την οικειώνεται ο άνθρωπος. **Συν τω χρόνω οι άνθρωποι αντί να χτίσουν τον εαυτό τους κατά τον Λόγον, τον χτίζουν σύμφωνα με τις επινοήσεις τους, τις πλάνες τους, τις επιθυμίες τους και τα φαντασιοκοπήματά τους κι όταν αποξενώνονται απ' αυτόν τον εαυτό τότε περνούν στο χτίσιμο όχι πια του εαυτού τους αλλά ενός άλλου κόσμου, η μέριμνά τους μετατρέπεται σε μόνιμη εξωστρέφεια, σε σημείο που ο άνθρωπος να χάνει κάθε προσωπικό ιδίωμα και να καταντά μέρος ενός απρόσωπου σωρού, μέρος που διαφοροποιείται μονάχα χάρη σε καμώματα και φερσίματα που κυνηγούν την «πρωτοτυπία», έχοντας χάσει ακόμη και το αληθινό νόημα της λέξης, νόημα που αναφέρεται στον πρωτότυπο, στο αρχικό πρότυπο δηλαδή, και όχι στο κάθε φορά καινοφανές ή καινούργιο παράγωγο, απόρροια εξατομικευμένης κρίσης, συνείδησης, επιθυμίας ή ιδεοληψίας. Στο χτίσιμο αυτού του άλλου κόσμου πρωτοστατεί η επιστήμη, ως νοοτροπία, ως γνώση, ως πρακτική εφαρμογή, ως πανάκεια για οποιαδήποτε δυσκολία και πρόβλημα του ανθρώπου, αφέντρα και κατηγήτρια στη νέα ζωή.**

Όλα αυτά μπορεί να είναι σπουδαία και σημαντικά —η μεταμόρφωση του κόσμου μέσω της επιστήμης κ.ά.— για τους ανθρώπους του κόσμου και όχι για τους ανθρώπους της Εκκλησίας, της Ιερής παράδοσης που θεμελίωσε πάνω στο Σταυρό και μέσα απ' τον Τάφο ο αναστημένος Χριστός. Ένας

άνθρωπος που αφιερώνει τη ζωή του στην επιστήμη του, ένας άνθρωπος που η ανάλυση και η σύνθεση γίνεται κάτι σαν δεύτερη φύση του, ένας άνθρωπος που με χίλιους τρόπους και μεθόδους προσπαθεί να εισέλθει στα μυστήρια του Θεού και της δημιουργίας την στιγμή που ομολογεί μαζί με το σώμα της Εκκλησίας πως *«ουκ έχω ένδυμα ίνα εισέλθω»* στον Νυμφώνα Σου και παρακαλεί *«λάμπρυνόν μου την στολήν της ψυχής»*, πώς μπορεί ελαφρόκαρδα να συμβιβάζει (και να συνδυάζει) τις δύο πραγματικότητες, την μία επιστημονική και κτισμένη πάνω στην έλλειψη, την απουσία ή την απόρριψη της πίστης, θεμελιωμένη πάνω στη γνώση *«κατά την παράδοση των ανθρώπων»*, που μέσα της χωράει κάθε κοσμικότητα, σοβαρή ή χυδαία λίγο ενδιαφέρει, και την άλλη που παρέχει *«το Πνεύμα της αληθείας, ο ο κόσμος ου δύναται λαβείν, ότι ου θεωρεί αυτό, ουδέ γινώσκει αυτό»* (Κατά Ιω. 15, 17);

Το ζήτημα ως απασχολήσει όσους το κατανοούν κι όσους νομίζουν ότι τους αφορά. Θα προσθέσω ακόμη και τούτο: η παράδοση της Εκκλησίας, μέσα από τα ιερά της μυστήρια και όλη την «τάξη» της, δεν ζητά να αναγεννήσει μονάχα τον άνθρωπο, αλλά και την «συστενάζουσα» κτίση. Βρισκόμαστε μπροστά στο πρόβλημα του αγιασμού κάθε κτιστού, κάθε κτίσματος και κάθε ύλης, αγιασμός που είναι αναπόσπαστα δεμένος με την εσωτερική ανακαίνιση του ανθρώπου, με την νήψη και τη ριζική μεταστροφή. **Όσο αγιάζεται ο άνθρωπος τόσο προχωρεί και στην εξωτερική ανακαίνιση, μέσα από τη σχέση με ό,τι τον περιβάλλει. Και όσο αγιάζεται ανακαλύπτει μια άλλη γνώση, που τον κάνει να μεταμορφώνει τον κόσμο γύρω του Χάριτι Θεού (12). Αλλά η Χάρις δεν κατέρχεται, αν δεν της κάνεις τόπο.** Και ο τόπος, πριν απ' όλα, βρίσκεται και γίνεται η καρδιά του ανθρώπου απ' όπου δια των ενεργειών —ψυχοσωματικών ενεργειών— εκπέμπεται η θεία ακτινοβολία στους ανθρώπους και στα πράγματα και τα εισάγει στην τάξη στην οποία, από καταβολής κόσμου, έχουν κληθεί από τον άναρχο Λόγο να εισέλθουν, πράγμα που κάποτε έπαψε να γίνεται. Αυτή είναι, ανάμεσα στα άλλα, η δουλειά των πιστών. Η επαναφορά, αδιάκοπα, αφειδώλευτα, της κτίσης στις διαστάσεις του Ιερού, ο προσανατολισμός ανθρώπων και πραγμάτων **ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ, για να μπει από κάθε χαραμάδα το ανέσπερο Φως, να φωτίσει τα πάντα για να ξαναβρούν τις αληθινές τους διαστάσεις, να γίνουν (να γίνονται) ξανά κτίση Θεού, Θεοφάνεια.**

Παραπομπές:

(1) «Η αντικειμενοποίηση συνδέεται με την έκπτωση του κόσμου, με το κομμάτιασμα των διαφόρων μερών του, που ωστόσο είναι αλυσοδεμένα μεταξύ τους. Όμως η αντικειμενοποίηση του πνεύματος δημιουργεί δεσμούς με τον έκπτωτο κόσμο, συλλαμβάνει τον κόσμο στην έκπτωσή του και τον οργανώνει. Αυτή η πορεία παράγει

συμβολισμούς αλλά ποτέ πραγματώσεις. Μόνο η δημιουργική ενέργεια του ανθρώπου επιτρέπει να ξεφύγουμε από τη φθορά του αντικειμενοποιημένου χρόνου, αλλά η αντικειμενοποίηση των προϊόντων αυτής της ενέργειας τον αλυσοδένει εκ νέου στο χρόνο. Η αντικειμενοποίηση κλείνει τη συνείδηση και την χωρίζει απ' το άπειρο. [...] Η αντικειμενοποίηση σχετίζεται μ' έναν κόσμο ορθολογιστικό, έναν κόσμο κατασκευασμένο από έννοιες. Έτσι βλέπουμε να εξαφανίζεται από αυτό τον κόσμο το μυστήριο της ύπαρξης». Nicolas Berdiaeff (μεταφράζω από το *Esprit et realite*, εκδ. Aubier 1943 σ. 71).

(2) «Η σύγχρονη επιστήμη, προερχόμενη από έναν αυθαίρετο περιορισμό της γνώσης μέσα σε μια επιμέρους τάξη, που είναι και κατώτερη από όλες, την τάξη της υλικής ή αισθητής πραγματικότητας, έχασε, εξ αιτίας αυτού του περιορισμού και των συνεπειών που άμεσα επιφέρει, κάθε διανοητική αξία, τουλάχιστον αν δίνουμε στη διανοητικότητα την πληρότητα της αληθινής της Έννοιας, αν αρνούμαστε να συμμαριστούμε το «ορθολογικό» σφάλμα, δηλαδή να ισοπεδώσουμε την καθαρή διάνοια με τη λογική, ή, πράγμα που είναι το ίδιο, να αρνηθούμε τη διανοητική ενόραση». Ρενέ Γκενόν, *Η κρίση τού σύγχρονου κόσμου*, έκδ. Δωδώνη 1980, σ. 84.

(3) «Αγαθός και άφθονος αείων ο Θεός, την εξουσίαν δέδωκε τω ανθρώπω του καλού και του κακού, γνώσιν αυτώ δωρησάμενος, ίνα θεωρών τον κόσμον και τα εν αυτώ, γνωρίσει τον ποιήσαντα τα πάντα δια τον άνθρωπον. Τω δε ανοσίω έξεστι θέλειν και μη νοείν. Έξεστι γαρ αυτώ και απιστείν και ατυχείν και τα ενάντια της αληθείας νοείν». *Φιλοκαλία ιερών νηπτικών, Αντωνίου του Μεγάλου*, Κεφ. ρκε'.

(4) «Έτσι ο Καρτέσιος υποβιβάζει ολόκληρο το περιεχόμενο του εξωτερικού κόσμου σε μαθηματικούς, τυπικούς ορισμούς της έκτασης, σε σχέσεις χώρου· εξαιρεί από τη φύση κάθε ζώσα δύναμη (είναι γνωστό πως και τα ζώα ακόμη τα θεωρεί σύνθετες μηχανές χωρίς δική τους ζωή)· η μοναδική κίνηση που παραδέχεται είναι η μηχανική κίνηση, η οφειλομένη σε μια ορμή. Κατά τον ίδιο τρόπο ολόκληρο το περιεχόμενο του ανθρωπίνου πνεύματος το υπαγάγει σε μια τυπική δραστηριότητα της σκέψης, εννοώντας μ' αυτό γενικά την αναπαράσταση [...] Έτσι το ουσιαστικό μέτρο για κάθε τι που υπάρχει είναι μόνο η σκέψη και ό,τι προσεγγίζει η σαφής και αναλυτική σκέψη, δηλαδή η ορθολογιστική μέσα στην εξωτερική φύση: η έκταση.» Vladimir Soloviev (μεταφράζω από το *Crise de la philosophie occidentale*, έκδ. Aubier 1947, σελ. 172).

(5) «**Η σύγχρονη φυσική μας δείχνει την απανθρωποποίηση της επιστήμης: βαθμηδόν εγκαταλείπει οριστικά το ανθρώπινο σύμπαν, δηλαδή το φυσικό σύμπαν, που είναι οικείο στον άνθρωπο**». Nicolas Berdiaeff *Πέντε στοχασμοί περί υπάρξεως*, Αθήνα 1983, σ. 33.

(6) «Χρειάζεται όμως να είσαι αληθινά σοφός, και όχι σοφός μονάχα της

λογικομαθηματικής επιστήμης, για να ξεχωρίσεις πως: άλλο επιστημονική βεβαιότητα και άλλο πραγματικότητα» (Ζήσιμος Λορεντζάτος, Δύο κείμενα, Ίκαρος, 1972, σ. 19-20).

(7) «Η λογική μας και η πραγματικότητα μοιάζουν όπως ένα δίχτυ και η θάλασσα. Όταν τραβήξουμε το δίχτυ -με τα μικρά ή μεγαλύτερα τετράγωνα, τους βρόχους, τα μάτια τού διχτυού, καθώς τα λεν οι ψαράδες, που δίνουν πιασούμενα σχήματα ή γίνονται αφετηρία για μετρήματα στο υγρό στοιχείο (το δίχτυ αριθμεί ή γεωμετρεί τη θάλασσα) - απομένει πάντα το νερό, η θάλασσα. Αλλά και προτού το τραβήξουμε, πάντα η θάλασσα ξεχειλάει από το δίχτυ, νομοθετεί, περιέχει, δεν περιέχεται. Φανερό πως η πραγματικότητα -η θάλασσα- περιέχει τη λογική μας -το δίχτυ- και ως κρατάει μέσα της αναμφισβήτητα η λογική ένα κομματιασμένο αποτύπωμα της πραγματικότητας» (Ζήσιμος Λορεντζάτος, Δύο κείμενα. Ίκαρος 1972, σ. 29-30).

(8) «Στην ηροσπάθειά του να επιβάλει μορφή και τάξη στην ανυπότακτη ύλη, ο σύγχρονος πολιτισμός έχει την τάση να θυσιάζει την εξωλογική και χθόνια όψη της ανθρώπινης φύσης και να στήνει τη διάνοια στο κέντρο της ζωής. Αναμφίβολα, η τάση αυτή έχει αρχίσει εδώ και αιώνες, τουλάχιστον από την εποχή της Αναγέννησης. Η Αναγέννηση, που συχνά θεωρείται ότι αποκατάστησε τη φύση και τη διονυσιακή πλευρά του ανθρώπου, στην πραγματικότητα ενίσχυσε μόνο τη θέση της διάνοιας. Ο Μεσαίωνας είχε πετύχει μια καρποφόρα ισορροπία στα όρια του δυαδισμού σάρκας-πνεύματος. Με μια πρώτη ματιά, η Αναγέννηση μοιάζει να προσπάθησε να αποκαταστήσει τη φύση, πηδώντας τη χριστιανοσύνη και ξανασμίγοντας με την αρχαιότητα -και είναι γεγονός ότι η ανακάλυψη της φύσης χρονολογείται από αυτή την περίοδο. Στην πραγματικότητα όμως η Αναγέννηση απλώς δανείστηκε ορισμένα σχήματα της αρχαιότητας, χωρίς να κατορθώσει να ανανεώσει οποιονδήποτε δεσμό με το αρχαίο πνεύμα. Και από την άλλη μεριά, εκείνο που ανακάλυψε στη φύση η Αναγέννηση ήταν ένα νέο και γοητευτικό αντικείμενο, κι έτσι δημιουργήθηκε η ψευδαίσθηση ότι το πνεύμα, ταυτιζόμενο ολοένα και περισσότερο με τη διάνοια, ήταν ο πανίσχυρος και υπέρτατος παράγοντας της ζωής του ανθρώπου και κάθε ζωής. Ο δυαδισμός σάρκας-πνεύματος, που τώρα είχε πάρει τη μορφή διάνοια-φύση, τονίστηκε ακόμα περισσότερο, ώσπου στα χρόνια του Διαφωτισμού, οι άνθρωποι έφτασαν να δίνουν σημασία μόνο στις διανοητικές αρετές τους και να αποκλείουν σχεδόν κάθε άλλο στοιχείο του εαυτού τους. Το αποτέλεσμα είναι ότι στην εποχή μας οι εξωλογικές και ενστικτώδεις δυνάμεις της ανθρώπινης φύσης έχουν τόσο ατροφήσει, ώστε να αναρωτιέται κανείς μήπως κινδυνεύει να αφανιστεί ολόκληρη η δημιουργική ζωή του ανθρώπου». Philip Sherrard, Δοκίμια για το νέο ελληνισμό, σ. 151-152.

(9) «Όταν άρχισα τη σπουδή του ανθρώπου κατάλαβα πως οι λογικομαθηματικές επιστήμες δεν είναι κατάλληλες για τον άνθρωπο, και πως ξεμάκρυνα περισσότερο από την κατάσταση του ανθρώπου μαθαίνοντας τις επιστήμες αυτές, παρά οι άλλοι

αγνοώντας τες». Blaise Pascal, *Pensees et Opuscules*, Section II, 144.

(10) «Οι Ευρωπαίοι θεωρούν τον Μαρξιστικό υλισμό επαναστατικό, για τους Ινδιάνους όμως δεν είναι παρά η συνέχιση της παλιάς ευρωπαϊκής σύγκρουσης ανάμεσα στο υπάρχω και στο έχω. Η ύπαρξη είναι μια πνευματική κατάσταση. Η ιδιοκτησία μια υλική πράξη. Από παράδοση οι Ινδιάνοι προσπαθούσαν πάντα να είναι σαν άνθρωποι όσο γινόταν καλύτεροι. Στα πλαίσια αυτής της πνευματικής ανάπτυξης, τον πλούτο τον απωθούσαν τελείως, τον μοίραζαν ώστε να μη κερδίζουν τίποτα. Ενώ για μας υλικό κέρδος σημαίνει λαθασμένη στάση ζωής, αντίθετα για τους Ευρωπαίους είναι «σημάδι ότι το σύστημα λειτουργεί» (...) Το σπουδαιότερο είναι ότι οι Ευρωπαίοι μέσα σ' όλα αυτά δεν έχουν την αίσθηση καμμιάς απώλειας. Αλλωστε οι φιλόσοφοί τους έχουν κατορθώσει να αποπνευματοποιήσουν τόσο πολύ την πραγματικότητα ώστε είναι ανίκανοι πια να αισθάνονται ικανοποίηση παρατηρώντας απλά το θαύμα ενός βουνού ή μιας λίμνης ή της ύπαρξής τους. Η ικανοποίηση μετριέται στη βάση του υλικού κέρδους. Γι' αυτούς βουνό σημαίνει χαλίκια και λίμνη νερό για τα εργοστάσια...

Δεν πιστεύω ότι μόνο ο καπιταλισμός είναι υπεύθυνος για τη γενοκτονία των Ινδιάνων. Όχι. Υπεύθυνη είναι η Ευρωπαϊκή παράδοση. Η ίδια η Ευρωπαϊκή κουλτούρα. Ο Μαρξισμός είναι απλώς η συνέχεια αυτής της παράδοσης και όχι μια λύση. Υπάρχει και άλλος δρόμος. Είναι εκείνος των Πακότα και των άλλων Ινδιάνικων λαών. Είναι ο δρόμος της επίγνωσης ότι οι άνθρωποι δεν έχουν το δικαίωμα να υποβιβάζουν τη Μητέρα Γη, ότι υπάρχουν δυνάμεις πάνω και πέρα από οποιαδήποτε σύλληψη του Ευρωπαϊκού πνεύματος, ότι οι άνθρωποι πρέπει να ζουν σε αρμονία με ό,τι τους περιβάλλει αλλιώς το ίδιο το περιβάλλον θα εξαλείψει τη δυσαρμονία. Ολόκληρη η Ευρωπαϊκή παράδοση -μαζί και ο Μαρξισμός- είναι μια πρόκληση στη φυσική τάξη πραγμάτων. Γίνεται κατάχρηση της δύναμης, λεηλατείται η Μητέρα Γη, και αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί αιώνια. Καμμιά θεωρία δεν μπορεί να αλλάξει αυτό το απλό γεγονός...». Από την προσφώνηση του Ράσσελ Μήνς (ινδιάνου) στο Συμπόσιο της Ένωσης για την επιβίωση των Black Hills, 1980.

(11) **«Η μηχανή σκοτώνει τη συγκίνηση. Υποβάλλει τον άνθρωπο σ' ένα διαρκώς επιταχυνόμενο ρυθμό, όπου μέσα του κάθε στιγμή είναι απλώς μέσον για το πέρασμα στην επόμενη. Καθιστά τη θεωρία (contemplation) όλο και πιο δύσκολη. Η τεχνική καταντά την ανθρώπινη ζωή επικαιρική και απαιτεί απ' τον άνθρωπο αδιάκοπη δραστηριότητα. Αυτή όμως η κυριαρχία της τεχνικής στην ανθρώπινη ζωή αποδείχνει ίσα-ίσα την παθητικότητα του ανθρώπου, τη συντριβή του κάτω απ' το βάρος τού κόσμου και των γεγονότων τού κόσμου».** Nicolas Berdiaeff (*Esprit et realite*, σελ. 88-89).

(12) «Αλλ' εκείνη την γνώσιν την πνευματικήν ου δύναται τις δέξασθαι, εάν μη στραφή, και γένηται ως παιδίον. Εντεύθεν γαρ αισθάνεται της τρυφής εκείνης της

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

βασιλείας των ουρανών. Την βασιλείαν των ουρανών θεωρίαν πνευματικήν λέγουσιν, ότι εστί. Και αύτη ουκ εν τοις έργοις των λογισμών ευρίσκεται, αλλ' εκ της χάριτος γευθήναι δύναται. Και έως αν καθαρθή ο άνθρωπος, ουδέ ακούσαι αυτής καν ικανοί. Διότι εκ μαθήσεως ουδείς δύναται αυτήν κτήσασθαι». Αββά Ισαάκ του Σύρου, Τα ευρεθέντα ασκητικά, Λόγος ΙΘ'.

(ΣΥΝΑΞΗ)